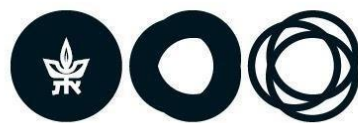

החוג ללשון העברית ולבלשנות שמית
הפקולטה למדעי הרוח ע"ש לסטר וסאלי אנטון
אוניברסיטת תל אביב

אולימפיאדת הלשון העברית הרביעית

של החוג ללשון העברית ולבלשנות שמית

תשפ"ה

שלב א': שאלות ופתרונות

כיתות ז'-ט'

האולימפיאדה מתקיימת בחסות חברת פיינל וחברת צ'ק פוינט

ובחסות מרכז קורת לציוויליזציה יהודית

שאלות חימום

- נתון המשפט: "אישה נֶעְלָה¹ נֶעְלָה² נֶעְלָה³".
איזו "נעלה" מציינת פועל במשפט?
א. נֶעְלָה¹   ב. נֶעְלָה²   ג. נֶעְלָה³
הסבר: אישה נֶעְלָה¹ (=נכבדת) נֶעְלָה² (=שמה נעל) נֶעְלָה³ (=את הנעל שלה).
2. באיזה משפט משמש הביטוי **אות קין** בהקשר מתאים?
א. שפות אחדות משתמשות באות קין כדי לציין את ההטעמה במילה.
ב. השחקן הראשי זכה לתשואות הקהל כשעלה על הבמה וקיבל אות קין כהוקרה על הישגיו.
ג. **חשיפת מעשה המרמה של נמרוד מלווה אותו באות קין ומקשה עליו להתקבל לעבודה חדשה.**
ד. סכסוכים משפחתיים שבהם ננקטת אלימות נקראים 'אות קין' כתזכורת לסיפור המקראי.
הסבר: אות קין = אות קלון, תווית שלילית שנדבקה באדם בשל חטא כבד שחטא או אירוע שלילי אחר בעברו (על שם קין, בנם הבכור של אדם וחוה, שעל פי המסופר בתנ"ך שָׁם לו ה' אות לאחר שרצח את הבל אחיו לסימן שלא יהרגוהו כנקמה [בראשית ד, טו]).
3. לפניכם חמש מילים היוצרות צירוף מילים עם מילה משותפת שאינה ברשימה.
כָּאֵב, פִּינָה, עִיר, צוּת, שוֹמֵר
מהי המילה המשותפת שכל אחת מהמילים ברשימה יוצרת איתה צירוף?
תשובה: ראש (כאב ראש, ראש פינה, ראש עיר, ראש צוות, שומר ראש).
4. **הוא והיא**
חידות "הוא והיא" הן חידות שבהן המשמעות של כל אחת מהגדרות יוצרת צמד מילים של זכר ונקבה. למשל:
  - הוא: כלי בישול   תשובה: **סיר**
  - היא: כלי שיט קטן   תשובה: **סירה**מצאו את הזוג הזה:
  - הוא: צליל שבוקע מהגרון   תשובה: **קול**
  - היא: משקה מוגז שמכיל קפאין   תשובה: **קולה**

שאלון שלב א' לכיתות ז'-ט'

1. אם יותם חובב עֵלִילֹנִים כדאי ש...

- א. יירשם לקורס צילום ועריכה של סרטי קולנוע קצרים.
- ב. יצפה בשידורים ישירים של תחרויות ספורט בין־לאומיות.
- ג. ילך לכנס המעריצים של חברת DC קומיקס.
- ד. יחפש מסעדות המתמחות במטבח צרפתי מסורתי.
- ה. יצטרף לסיורי הלילה המודרכים של הספארי.

הסבר: עֵלִילֹן הוא החלופה העברית לקומיקס.

2. עמית סיפר לאימו על שינוי גדול בחייו. אימו השיבה לו: "רחוק מהעין רחוק מהלב".

איזו בשורה סיפר עמית לאימו?

- א. עומד להיוולד לו בן.
- ב. הוא עובר לגור באוסטרליה.
- ג. הוא עומד לעבור ניתוח לייזר בעיניים.
- ד. הוא זכה בסכום כסף נכבד בהגרלת הלוטו.

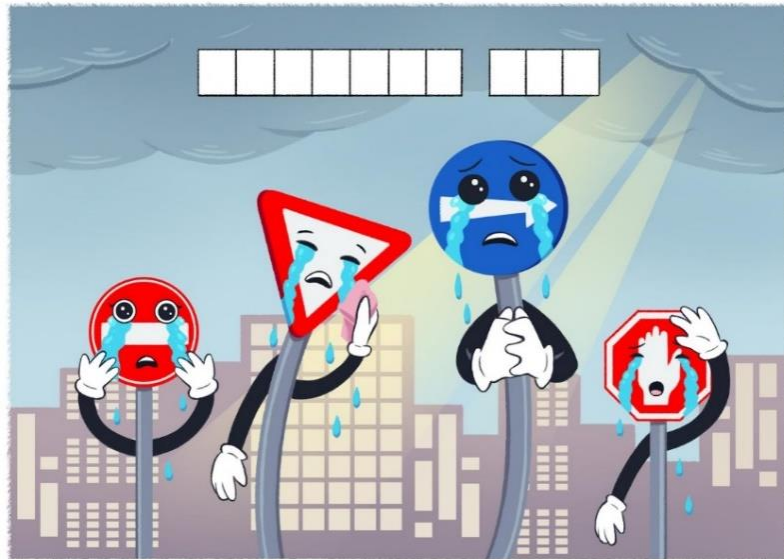
הסבר: הביטוי "רחוק מהעין רחוק מהלב" מבטא את הרעיון שכאשר אדם או דבר אינם נוכחים בקרבתנו הפיזית, הם נשכחים מהתודעה ומהרגש. ביטוי זה מופיע בנוסחים דומים בשפות רבות (למשל באנגלית: Out of sight, out of mind).

3. איזה משפט מבטא את משמעות הביטוי "רתם את העגלה לפני הסוסים"?

- א. ליטל התקבלה לעבודה חדשה במשרד עורכי דין, ולכן החליטה לקנות לעצמה חליפה חדשה.
- ב. תומר אפה עוגת שוקולד, אך במקום סוכר הוא הוסיף בטעות מלח.
- ג. זיו תכנן לנסוע לחופשה ארוכה בדרום אמריקה, אך ברגע האחרון ביטלה חברת התעופה את הטיסה.
- ד. סיוון החזירה את הפוני לאורווה, אך התבלבלה והכניסה אותו לתא אחר.
- ה. דניאל כבר הזמין את חבריו למסיבה, אף על פי שעדיין לא קיבל רשות מהוריו.

הסבר: הביטוי מבטא מצב שבו מקדימים את המאוחר, נוהגים שלא על פי הסדר הנכון. ביטוי זה מוכר גם בשפות אחרות.

4. איזה ביטוי מסתתר באיור?
התשובה מורכבת משתי מילים.

תשובה: בכי תמרורים. משמעות הביטוי: בכי גדול, בכי מר (בדומה לצירוף: "מירר בבכי"). מקור הביטוי במקרא: "קול בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחַל מִבְּכָה עַל בְּנֶיהָ... (ירמיה לא, יד).

5. איש יחסי הציבור רני רהב, הפוליטיקאי לשעבר חיים אורון וכוכבת הילדים ציפי שביט פתחו מועדון. מי יוכל להצטרף אליו?

- א. מירי רגב
- ב. קרן פלס
- ג. אהוד ברק
- ד. **קובי שבתאי**
- ה. אביב גפן

הסבר: שמות המשפחה 'רהב', 'אורון' ו'שביט' מציינים גרמי שמיים ('רהב' ו'אורון' הם השמות העבריים לכוכבי הלכת אורנוס ונפטון). 'שבתאי' אף הוא שם של כוכב לכת.

6. שירה ותמיר מצפים ללידת תאומים – בן ובת. הם חשבו על כמה שמות שהם אוהבים: **אבשלום, נתנאל, אורלי, ליהיא, ליאור**, והחליטו לקרוא לילדים שיוולדו להם בשמות מהסוג הזה. לאחר מחשבה הציעה שירה לקרוא לתאומים **ראובן וראובנה**. תמיר השיב לה שיש לה טעות גדולה בשם התינוקת. עליהם לקרוא לתינוקת...

תשובה: ראובת. השמות ששירה ותמיר אוהבים נוצרו בדרך של הֶלְחָם מילים (אב+שלום, נתן+אל, אור+לי וכד'). אף השם 'ראובן' הוא הלחם מילים (ראו+בן), ועל כן גם השם המתאים לתינוקת צריך להיווצר בדרך של הלחם: ראובת.

7. איזה נתון יאפשר לקבוע בוודאות שכל לוויתן שאין לו עיניים ירוקות הוא לוויתן כחול?

- א. לכל הלווייתנים הכחולים אין עיניים ירוקות.
- ב. כל לוויתן בעל עיניים ירוקות הוא לוויתן כחול.
- ג. כל הלווייתנים הכחולים הם בעלי עיניים ירוקות.
- ד. לכל הלווייתנים שאינם כחולים יש עיניים ירוקות.
- ה. ללווייתנים כחולים יש עיניים כחולות.

8. צורות האותיות המשמשות בימינו הן גלגול של צורות האותיות בכתב הקדום הפרוטו-כנעני, שבו כל אות יוצגה על ידי ציור. פעמים רבות הציור ייצג עצם מעולם הדוברים, למשל איברי גוף, מושגים בתחום הבית או בעלי חיים. חלק מהאותיות אף נקראו בשמו של העצם המצויר.

לפניכם פסוק מספר דברים:

"בְּרוּךְ [...] פְּרִי בְּהֶמְתְּךָ

נִשְׁגַּר אֶלְפִיךָ

וְעִשְׂתְּרוּת צֹאנְךָ" (דברים כח, ד).

על פי פסוק זה, כיצד יוצגה האות אל"ף בכתב הפרוטו-כנעני?

הסבר: מבנה הפסוק רומז כי המילה 'אַלְפִיָּךְ' מקבילה ל'בְּהֶמְתְּךָ' ו'צֹאנְךָ'. ואכן, פירוש המילה אֶלְף הוא **שור, בקר**, וכך משמעה בלשונות שמיות נוספות. צורת האות אל"ף בכתב העברי הקדום התפתחה מצורת ראש השור.

9. בשפת הסתרים של איגוד החפרפרות נוהגים להחליף שורשים בשורשים אחרים קבועים, אך שומרים על מבנה המילה. מה הם השורשים שהוחלפו?

- לאחר המופע יצא ה**משקן** מהאולם והחל ל**חדוק** את השטרות.
- אפרת צפתה בתוכנית ה**מישוק** בזמן שהמתינה לתורה ב**מחדקה**.

השורש **משק** התחלף עם השורש: בד"ר

השורש **חדק** התחלף עם השורש: ספ"ר

10. לפניכם התכתבות בין הילה לאימה. בזמן שחלף עד שהילה הספיקה להשיב להודעה, השתלטו גורמים עוינים על מקלדת וטסאפ, וכל ההודעות נשלחו בצורה משובשת:

איזה **מוצר** ביקשה הילה מאימה לקנות לה? יש לכתוב מילה אחת.
תשובה: יוגורט. האותיות המשובשות נמצאות מימין לאותיות הרצויות במקלדת.

11. לפניכם מילים המשותפות לשלוש שפות שמיות.

ערבית	ארמית	עברית
إِصْبَع (אֶצְבַּע)	אַצְבָּעָא	אֶצְבַּע
ضِلْع (צִלְע)	עִלְעָא	צִלְע
قَيْظ (קִיט)	קִיטָא	קִיץ

מהי המילה הארמית שפירושה 'צאן' אם המקבילה הערבית היא ضَان?

א. עִנָּא ב. צָנָא ג. טָנָא

הסבר: האות הראשונה במילה ضَان היא ض (צאד/דאד). אות זו נמצאת גם במילה ضِلْع (צִלְע) שבטבלה. על פי מילה זו אפשר לראות שאות זו מקבילה לאות ע בארמית.

12. בתולדות העברית היה המעבר מלשון המקרא (התנ"ך) ללשון חז"ל (לשון המשנה,

התלמוד והמדרשים) תהליך הדרגתי שנפרס על פני מאות שנים, ולכן יש הבדלים רבים בין שני רובדי הלשון האלה בכמה תחומים, ובהם אוצר המילים והדקדוק. לפניכם שתי מובאות המדגימות **הבדל דקדוקי** בין לשון המקרא ולשון חז"ל:

- " וַיְשֹׁדֶה מְגִרְשׁ עֶרְיָהֶם לֹא יִמְכֹּר " (ויקרא כה, לד)
- " הייתה לו שדה ממושכנת בעיר " (שביעית י, ו)

איזה מהצמדים שלפניכם מדגים את אותו הבדל דקדוקי?

מקרא	לשון חז"ל	
א. פִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעִשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגִגְרָךְ (דברים כב, ח)	שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד (ברכות ז, ה)	
ב. קַח אֶת כּוֹס הַיַּיִן הַחֲמָה הַזֹּאת מִיָּדִי (ירמיה כה, טו)	התקדשי לי בכוס זה של יין (קידושין ב, ב)	
ג. וְהֶאָבֵן גְּדֻלָּה עַל פִּי הַבְּאֵר (בראשית כט, ב)	אבן הייתה שם מימות הנביאים הראשונים (יומא ה, ב)	

<p>בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך לעצמו (ברכות ו, ו)</p>	<p>ד. וַיֵּין יִשְׁמַח לִבָּב אֲנֹשׁ (תהילים קד, טו)</p>
---	--

הסבר: שתי המובאות בגוף השאלה מדגימות הבדל במין הדקדוקי של המילה שְׂדֵה:
 מהפסוק בספר ויקרא עולה כי במקרא המין הדקדוקי של שדה הוא זכר ("וּשְׂדֵה
 מִגֵּרֶשׁ עָרִיקָם לֹא יִמָּכֵר"), ומהמשנה במסכת שביעית עולה כי בלשון חז"ל המין
 הדקדוקי של שדה הוא נקבה ("שדה ממושכנת"). מבין הצמדים הנתונים רק בצמד
 ב' עולה הבדל במין הדקדוקי, בנוגע למילה "כוס": במקרא – לשון נקבה ("כוס היין
 החמה הזאת"), ובלשון חז"ל – זכר ("כוס זה").